
KRÓNIKA

FEST '86 — Február 7-étől 16-áig tartották meg Belgrádban, a Száva Központban a hagyományos nemzetközi filmfesztivált, amelynek keretében 19 ország mintegy negyvenöt filmjét mutatták be. A FEST '86-ot Jurij Ozrev *A moszkvai csata* című filmjének első részével nyitották meg, s Akira Kurosawa *Káosz* című alkotásával zárták. A bemutatott alkotások nagy része a tavalyi díjnyertes és közönségsikert aratott filmek közül került ki, s a filmművészet legújabb eredményeiről tájékoztattak. Lawrence Kasdah *Silverado* és Clint Eastwood *A sápadt arcú lovas* című munkája a western felélesztésére tett kísérletet, ezenkívül az idei fesztivál nagy témája volt a háború, a fantasztikum, a melodrámá valamint a jelen és a múlt találkozása. „Ismét bebizonyosodott régi igazság, hogy a háború poklát nem a hadműveletek rekonstruálásával, hanem az emberi sorsok vetületében lehet művészi szinten érzékeltetni. Az évtizedekre visszanyúló tapasztalatok ellenére mégis vannak, akik az események megjelenítését összetévesztik a művészettel, az értékeket, a monumentalitást a filmzalag kilométereivel, a vetítés óráival, a statiszták tízezreivel, a tankok és repülőgépek ezreivel, s a pirotechnikusok által felhasznált robbanóanyag tonnáival mérik, és a filmkrónikaként illusztrált történelmi leckét azonosítják a filmpossal” — írja Ládi István, a Magyar Szó kritikusa, aki a háború témájára készült filmek közül Elem Klimov *Jöjj és lásd* valamint Ronald Joffé *Vérmezők* című művét emeli ki, a tudományos-fantasztikus filmek közül pedig Peter Hyams *2010 űrodüsszeia*, Terry Gilliam *Brazília* és Robert Zemeckis *Visszatérés a jövőbe* című produkcióját, a melodrámá-

mákról pedig megállapítja: „Olyan sok produkció cselekménye épül a melodrámára, annyi alkotásban kaptak kisebb-nagyobb mértékben fontos szerepet a melodramatikus elemek, hogy ez nem lehet csupán a filmek válogatásának a következménye. Nemcsak az amerikai, hanem más országok rendezői is az újrafelfedezett melodrámát — tudván azt, hogy klasszikus formájában aligha éleszthető fel — a mai igényekhez módosították, gyakran más műfajokkal kombinálják, és különböző gondolatok kifejtésének segédeszközeként kezelik. (...) Emir Kusturica *Apa szolgálati úton* című érzelmi töltésű műve tehát mégsem csupán annak köszönheti az Aranypálmat — mint ahogy egyes külföldi kritikusok megjegyezték —, mert Miloš Forman a tavalyi cannes-i fesztivál bírálóbizottságának az elnöke hasonló szenzibilitású alkotó, mint Kusturica. Az *Apa szolgálati úton* nem több-éves késéssel kullog a világ filmművészeti trendje után, hanem együtt halad vele.” Jelen és múlt összeütközését dolgozza fel Dušan Makavejev *Coca-cola kölyök*, Péter Weir *Szemtanú*, Zelito Viana *A bosszú magva* című filmje. Az erőszaktól terhes civilizáció és a békés erőszakot tagadó élet, az agresszív üzleti felfogás és a régi üzleti erkölcs — ezek azok a pólusok, amelyek ütköztetésére vállalkoznak a rendezők. Ládi István kiemeli még Akira Kurosawa említett filmjét és Szabó István *Redl ezredesét*, majd így összegezi az 1986. évi FEST-en látottakat: „... Ha figyelembe vesszük, hogy az idei FEST-en mégiscsak bemutatták a tavalyi nagy fesztiválok díjnyertes alkotásainak és az idei Oscar-díj-várományos filmeknek a jelentős hányadát, akkor minden jel arra vall, hogy a tavalyi évf — ahogy

mondták — valóban nem volt a kivételes élmények, a nagy filmek éve, de jó filmek mégiscsak készültek a világon.

A MATICA SRPSKA JUBILEUMA — A Matica srpska, melyet 1926-ban alapítottak Pesten, idén ünnepli fennállásának százhatvanadik évfordulóját. Ebből az alkalomból február 16-án díszülést tartottak, amelyen Živan Milisavac, az intézmény elnöke a Matica srpska százhatvan évét méltatva elmondta, hogy megalakulásának idején nem volt még szervezett szerbhorvát nyelvű könyvkiadás, és folyóiratok sem jelentek meg. „Az egyetlen irodalmi lap, az újvidéki Serbska letopis is komoly válságba jutott. A korabeli gazdag földesurak és jómódú polgárok is elfordultak tőle. Ezért érdemel figyelmet a hat pesti kereskedő és Jovan Hadžić fiatal jogász kezdeményezése, hogy alapot létesítsenek a folyóirat megsegítésére. Ebből a szerény összegből (700 forint) nőtt ki a Matica srpska intézmény is. Hamarosan Miloš Obrenović szerb fejedelem is 500 forinttal feliratkozott a tiszteletbeli tagok névsorára. Ahogy bővült a donátorok száma, úgy gyarapodott az alapítvány is Sava Tekelija segítségével megszilárdult az anyagi alap és a Matica hamarosan a monarchia egyik leggazdagabb intézményévé terebélyesedett. Tevékenysége ekkor már nemcsak a Letopis kiadására korlátozódott, hanem könyvek nyomtatását, a néptömegek kiművelését is feladatául tűzte ki. A szerb polgári értelmiség központjává vált ekkor a Matica. Az 1833-tól 1848-ig tartó időszak az intézmény fénykora. Megnyílt a könyvtár és megindult a műtárgyak a műzeumi értékek begyűjtése is. (...) Történelme során sok meg nem értés, hivatalos hatalmi szervek ellenséges magatartása, politikai nyomás kísérte az intézmény útját. (...) Ajtaja nemcsak a városi polgárság, hanem a szocialista eszmék első képviselői előtt is nyitva állt. Ismeretes például, hogy Svetozar Marković is a Matica kiadványaiban és a Letopisban tette közzé az irodalomról szóló írásait. (...)

A második világháború utáni korszak az újjászületés időszaka, amikor a Matica megtalálta társadalmunkban az őt megillető helyet. Az intézmény a szerb kultúrát nem elszigetelten szemlélte, hanem más nemzetek és nemzetiségek kultúrája iránt is nyitott maradt. Ezáltal még jobban megerősítette tekintélyét.”

Az ünnepségen átadták a Matica srpska munkájában az elmúlt év alatt tevékenyen részt vállaló, oszlopos tagjainak a Matica elismerő oklevelét, átnyújtották a Zmaj-díjat, valamint megnyílt a Matica srpska történetét bemutató kiállítás. A jubileum alkalmából jelent meg a Matica történetéből a pesti éveket bemutató kiadvány.

DÍJAK, ELISMERÉSEK — A Matica srpska 1985. évi Zmaj-díját az Ivan V. Lalić, Danijel Dragojević, Božidar Kovaček, Tvrtko Kulenović és Borislav Radović összetételű bírálóbizottság egyhangúlag Slavko Mihalićnak és Vuk Krnjevićnek ítélte oda. Slavko Mihalićot a zágrábi Naprijed kiadónál Tihe lovače (Csöndes máglyák) című kötetének megjelenése alkalmából életművéért, Vuk Krnjevićet pedig a belgrádi Nolit gondozásában megjelent Ustuk (Megtorpanás) című verseskötetért díjazták. A Zmaj-díjat február 16-án, a Matica srpska fennállásának 160. évfordulójára megrendezett ünnepi ülésen adták át.

Az alábbiakban Vuk Krnjević, a díj átvételekor mondott köszönőbeszédét közöljük:

Az, hogy Slavko Mihalićval, a kivételes költőegéniséggel együtt a Matica srpska megalapításának és fennállásának százhatvanadik évfordulóján átveszem ezt a díjat, a nyelvtörletünkön — amelynek olyan költői voltak, mint Zmaj és Laza Kostić — a legrégebben meglévő költészeti díjat, nemcsak nagy megtiszteltetés számomra, hanem igen nagy szellemi felelősség is, mert azoknak a költőknek a nyomdokába lépek, akik testvéreként énekeltek önmagukról és másokról, egyéni és közös sorsukról.

Van valami aggasztó a modern költői tetteben, amely egyidejűleg azonos a megénekeléssel és annak kritikái magyarázatával. A költői tapasztalat ugyanis azt bizonyítja, hogy — különösen Baudelaire-től errefelé — mindinkább az öntudat kisugárzása a költészet, indítékai mélyégesen irracionális, de kifejezőeszközei, a verssorok, a beszédnek egyfajta szintetikus válfaja s a költői nyelv magában hordozza a mindenkori tapasztalatot, emberemlékezet óta. A barbár zseni csak a kezdet kezdetén felrémlő versorokban érvényesül, a megszólalás vágyában, azután, később mindinkább jelen van a lelki érdeklődés és a hosszúság, a sokáig tartó ihlet. A vers létrehozásának útjai különböznek, ám a megszállottság és az irracionális ösztönök döntően meghatározzák a költő és a vers sorsát és jelentőségét.

Azzal, hogy nem áll az ideológia, a vallás vagy az apológia, még a mindennapok apológiájának szolgálatában sem, hanem az emberi sors mélységeit, lényegiségét akarja kifejezni, felszínességgel jellemezhető korunkban a modern költészetet az fenyveti, hogy mellőzötté válik. S az is. A tapasztalat azonban arra figyelmeztet bennünket, hogy a költészet fontos lelki tartalmak közvetítője lehet, hogy mind egyik korról, még a miénkről is felelősségteljesebben és bölcsebben vall, mint ahogy az első látásra kitetszik. Ha elolvassuk és áttanulmányozzuk mindazt, amit Heidegger feltárt és felfedezett Hölderlin és Rilke költészetében, vagy Konstantinović a modern szerb költészetben, újfent meggyőződhet róla, mennyire felelősségteljes és veszélyes foglalkozás a költőé. Nem hiába űzte ki ideális államából Platon a költőket. Bensőséges úton és eszközökkel, sajátosságaival a vers az emberi sors legrejtettebb régiójáig, meafejtésig jut el.

A költészet hatása korunkban már régóta nem számottevő. Az alkalmazott tudományok a kábító és csábító iparművészetek, vagy a kor szelleméhez alkalmazkodó művészet, s ezek népszerűsödése a tömegkommunikációs eszközök segítségével, szemmel látha-

tóan oda vezetett, hogy a költészet ma a szórakoztató vagy a társadalmi-reprezentatív események díszje lett. Am a költészet nem adja meg magát. A költők abban a hitben alkotnak, hogy a költészet segítségével többet meg lehet tudni a lét lényegéről, sőt arról a korról is, amelyben a vers létrejött, mint azokból a jelenségekből, amelyek a szellemi pezsgés látszatát keltik. Njegos költészetéből például többet megtudhatunk a nép sorsáról, és jobban megérthetjük azt, mint abból, ami ellensúlyként kimérített rá. Egy jó vers fontosabb bármely dokumentumnál vagy újsághírnél. A vers szó, a szó pedig, ha vers, tartós emlékezet.

Ezért nem marad más hátra, mint hogy a költészet az ember önmegismerési ösztönét elégítse ki. Emberemlékezet óta ezt teszi, ma is ez a lényege, de egyidejűleg arra is törekszik, nehogy eljárjon fölötte az idő, nehogy meghaladjja az élet. Ebből táplálkoznak az állandó, ha úgy tetszik, profétikus sugallatok. A költészet az ember próteuszi tudata. Vannak azonban olyan költők is, akik tudják és érzik, hogy nincs meg bennük az a lelki erő, amelynek segítségével az emberi sors megsejtésének közelébe kerülhetnek. Ők aztán, hogy a nyilvánnosság központjába kerüljenek és megőrizzeik pozíciójukat, költészetüket a társadalmi apológia és provokáció eszközeinek tekintik. Egyesek közülük a verset felhasználva a társadalmi konvenciókat akarják megdönteni, mások odákat zengenek az intézményekhez, miközben kiegyenlítik őket a forradalommal. Számukra a költészet eszköz, amellyel profán céljaikat akarják elérni. Ezzel pedig vétének az ember természetes, önmegismerésre irányuló igénye ellen, a költészet lényege ellen.

Korunkban a költészetnek a veszélyeztetett emberiséget kell szolgálnia. A költészet kijózanít. Kisugárzása nem ismer limeseket, mint ahogy van nincsenek korlátok az ember sorsának, önmegismerésének vágyában sem. A költők, akik elismerik a korlátokat, elárulják a költészetet. Konvenciókba merevítik. Megfojtják.

Szabadnak kell lennie a versnek. A vers még alkotójától is függetlenedik, öntörvényű élete van. Az idő sem árt-hat neki. A vers sorsa, hogy újra és újra rákérdezzen önmagára. S ha mindennek ellenáll, a humanitás milyenségét fogalmazza meg.

A monte-carlói tévéfesztiválon első díjat nyert az oktató- és dokumentumfilmek kategóriájában az Újvidéki Televízió dokumentumfilmje. Petar Ljubojević és Slavuj Hadžić *Levelező színház* című munkája. A díjnyertes alkotásról következő számunkban közlünk bírálókat.

KIÁLLÍTÁS — Február 6-án az újvidéki Modern Művészetek Képtárában megnyílt Torok Sándor retrospektív kiállítása. A festőművész ezen a tárlaton az 1965-től 1985-ig keletkezett festményeivel és rajzaival mutatkozott be, mintegy 145 alkotással. Ács József így jellemzi a kiállításon látottakat: „Opusának kezdetét egy sérelem, személyi csalódás váltotta ki... A Ludasi-tó partján a meredek, sárga partokat látta, amelyekben üregek voltak... Az élettelen holdbéli tájakra emlékeztette, és metafizikai hatással volt művésziünkre. Első nem figurális képeit itt kezdte festeni... Ezt követték a horizontból kiemelkedő körök és ezek a körök a föld vonzóerejét leküzdve a világűrbe vették az útjukat. Ezután következett a kulcsok sorozata. Egy univerzális kulcsot, vagyis ábrát akart kialakítani, amely minden titok — égi és földi — megoldását lehetővé teszi. Mindinkább a fizika, az elektromágneses terek, a

hullámmozgás lép a világtéri kulcsok helyébe. (...) Az utóbbi években viszont a földi környezethez és témáihoz, a puszták növényeinek világához, anarchikus szerkezetéhez, melyek a tér ürességét másként idézik.”

Torok Sándor művészetéről kritikai rovatunkban közlünk bírálókat.

IN MEMORIAM SÁROSI KÁROLY — Meghalt Sárosi Károly (1927—1986) tanár, a Tartományi Tankönyvkiadó Intézet szerkesztője, folyóiratunk munkatársa. Középiszkolai tanárként kezdte pályáját, majd lapok és az újvidéki rádió szerkesztője volt, hogy élete utolsó két évtizedében a magyar nyelvű tankönyvkiadó szervezőjének feladatkörét lássa el lelkiismeretesen, célratörően, sikeresen. Nagy érdemei között kell számontartanunk a magyar nyelvű tankönyvkiadás, ennek keretei között pedig az olvasókönyvek és a házi olvasmányok kiadásának magas színvonalát és sokrétűségét. Kezdeményezője volt a magyar nyelvnek mint környezetnyelvnek hatékonyságát elősegítő kutatásoknak. Maga a magyar nyelv egy alapszótárát készítette el az általános iskolai oktatás számára (1974), és számos tankönyvet, gyakorlófüzetet írt és állított össze. Folyóiratunk, a *Híd* történetébe is beírta a nevét: ő kezdeményezte háború utáni irodalmunk első valóban szakmai vitáját a történelmi regény kérdéséről Majtényi Mihály *Élő víz* című regénye megjelenése kapcsán.

B. I.